

רפואה שלמה

תכנית חברתית-כלכלית
לטיפול במשבר הקורונה

“המסר החשוב ביותר שצריך להגיע מראשי מדינות באופן
מייד, עוד לפני שמחוקקים את החוקים וקובעים את פרטיהם,
הוא: 'אל תפטר את העובדים שלך או תסגור את העסק שלך.
הממשלה תשלם את המשכורת של העובדים שלך ואת
העלויות שלך בזמן המשבר. הכסף הממשלתי יגיע בקרוב.'”

הפרופסורים לכלכלה עמנואל סאז וגבריאל זוקמן

“יש זמנים מסוימים, כמו משברים כלכליים עמוקים
או מלחמות, בהם ניהול תקציב גרעוני והגדלת החוב
הממשלתי זה בדיוק הדבר הנכון לעשות”

גרג מנקין, פרופסור לכלכלה

צוות מייעץ לכתיבת התכנית:

ד"ר עמי וטורי, ד"ר אלי קוק, יובל אופק-שני, יערה מן, טל אלוביץ', רמי הוד ואביעד הומינר-רוזנבלום

המשבר הבריאותי, החברתי והכלכלי שאנו חווים בימים אלה הוא תופעה חדשה עבור כולנו, כזו שלא נתקלנו בה מעולם. אמנם ידענו כמדינה מלחמות קשות ותקופות כלכליות קשות, אבל המשבר הנוכחי הוא מסוג אחר ונדמה כי השפעותיו על כל תחום בחיינו יהיו מרחיקות לכת.

ההיסטוריה הכלכלית והפוליטית והמחקר העוסק בתקופות של משבר כלכלי מביאים למסקנה ברורה: הגורם היחיד שיכול לעזור לאזרחים להיפגע במידה המועטה ביותר מהמשבר ולהשתקם אחריו בצורה מיטבית הוא המדינה. כפי שמערכת הבריאות של המדינה והצוותים הרפואיים המסורים המופקדים עליה אחראים על הטיפול הרפואי המיידי במשבר, כך מערכות הביטחון הסוציאלי, הכלכלה, החינוך והדיוור של המדינה צריכות לקחת אחריות על הטיפול ארוך הטווח בו ולהביא את המשק והחברה לרפואה שלמה.

הדרך היחידה להשיג זאת היא שינוי חד במדיניות החברתית-כלכלית ומעבר מהפקרה להשקעה. המשבר הנוכחי מדגים את הרלוונטיות של התפיסה הסוציאל-דמוקרטית ואת הנזק האיום שגרמו לישראל עשורים של צמצום מכוון ושיטתי של מדינת הרווחה והמערכות החברתיות שלה - כולל מחסור בתשתיות נחוצות בתחום הרפואה - לצד הזנחה והתעלמות מהצוותים הרפואיים, המורות והעובדות הסוציאליות, שנמצאים כרגע בחזית המאבק. אבל אותו משבר יכול להיות גם הזדמנות לשינוי מגמה, גם בטווח הארוך, במטרה להפוך את מדינת ישראל לשוויונית, צודקת ואיתנה יותר, ואת תנאי החיים של אזרחיה לטובים יותר.

בניגוד לרוח השוררת אצל קובעי המדיניות בישראל, דווקא בעת הזו נכון לבצע השקעות מאסיביות באזרחים ובמשק. תמיכה ישירה בשכירים, בעצמאים, בעסקים הקטנים והבינוניים ובארגוני החברה האזרחית, ופריסת רשת ביטחון מתחת לכל הישראלים יעזרו לכולנו לעבור את התקופה הקשה, יצילו את המשק מהתמוטטות ויסייעו לו לצמוח מחדש. תכנית "רפואה שלמה" מציגה לקובעי המדיניות צעדים המשקפים עקרונות אלה ואת מקורות המימון שיאפשרו אותם. הנתונים הידועים לנו משתנים בקצב מהיר ומחייבים גמישות. לכן מוצעים כאן צעדים שיהיו אפקטיביים כל אחד בפני עצמו או באופן משולב, בהתאם לתנאים המשתנים.

להשקעה תקציבית מאסיבית באזרחים בזמן משבר יש חשיבות מכרעת בזירוז הצמיחה שמתקיימת אחריו. היות שבעיתות משבר המשק מתכווץ, הצריכה מצטמצמת ותקבולי המסים יורדים - הכנסות המדינה פוחתות, ואיתן היכולת שלה לפרוס רשת ביטחון עבור מפוטרים, עסקים קטנים, עצמאים וארגוני חברה אזרחית, ולייצר את התנאים שיאפשרו להם להשתקם לאחר המשבר. המשק הפרטי לא יכול לעשות זאת והדרך היחידה לטפל במשבר היא להגדיל באופן זמני את החוב הלאומי, להשתמש בכסף כדי לבצע השקעות ענק ובכך להגדיל ביקושים שישקמו את הצמיחה והצריכה ויעלו את תקבולי המסים שיאפשרו בטווח הארוך לצמצם את החוב שהוגדל. מדיניות צנע שבשם השמירה על מסגרת התקציב מפקירה את האזרחים פשוט לא מאפשרת לחברה להשתקם. בדרך דומה לזו המוצעת כאן מתנהלות מדינות נוספות וזו הדרך בה גם על ישראל ללכת.

יישום מלא של תכנית "רפואה שלמה" יביא לכך שהנזק הכלכלי לשכירים והעצמאיים לא יעלה על -15% 10% מהכנסותיהם, שהעסקים הקטנים והבינוניים יקבלו את צינור החמצן הדרוש להם, שאף אוכלוסייה שנמצאת בסיכון מיוחד בימים אלה לא תופקר לידי היד הנעלמה של השוק, ושהמשק יוכל לשוב לפעילות מלאה בסיום המשבר. היקף חבילת הסיוע שתעמיד המדינה לאזרחיה באמצעות התכנית יעמוד על כ-13% אחוז מהתמ"ג, לעומת פחות מ-1% היום.

ריכוז הצעדים הנדרשים לפי תכנית רפואה שלמה:

שכירים 	מימון 90% מהשכר למעסיקים כדי למנוע פיטורים / דמי אבטלה בגובה 90% מהשכר	מימון מלא של ימי מחלה	החזרת עובדי המדינה לעבודה
עצמאים 	פיצוי הפסדים בגובה 90% מהשכר	מימון מלא של ימי מחלה	דחית תשלום ארנונה עד לסוף שנת 2020 ובחינת ביטולה
עובדים במקצועות החזית החברתית 	החזרת מערך ה"למידה מרחוק" ותשלום שכר מלא למורים	חלוקה מיידית של ציוד מיגון לכל משרתי הציבור המטפלים במשבר	מחויבות לאי קיצוץ בשירותים החברתיים בתום המשבר
עסקים קטנים ובינוניים 	הקמת קרן פיצויים בגובה 5 מיליארד ש"ח	דחיית תשלום ארנונה עד סוף שנת 2020	עיכוב הליכי נקיטת אמצעים בנקאיים בשל חריגה ממסגרת האשראי
עמותות וארגונים אזרחיים 	מענקי חירום מיוחדים	הלוואות ללא ריבית	הגמשת מבחני תמיכה והקדמת העברת כל התמיכות של שנת 2020
אוכלוסיות מוחלשות ובסיכון 	מענק חירום למקבלי קצבאות	הקמה מיידית של מפעלי הזנה המוניים	הקפאת כל הליכי ההוצאה לפועל
דיור 	עיכוב תשלומי משכנתא ושכר דירה	איסור הוצאה מהבית נקיטת הליכים משפטיים	אכלוס מלא של הדיור הציבורי והגדלתו
פנסיה ופיננסים 	שיפוי הפסדים לפורשים בשנים הקרובות	משיכת קרנות השתלמות ללא ויתור על הטבת המס	חילוץ בנקים ועסקים גדולים יעשה רק בתנאים חברתיים ברורים

צעדים נדרשים לפי קבוצות אוכלוסייה:

השקעה בשכירים:

בעיית המרכזית של שכירים בתקופת המשבר היא אי-קבלת שכר בשל פיטורים או צמצום העסקה. על כן הפתרון המוצע הוא פיצוי על אי-קבלת שכר בהיקף של עד 90% ממנו, על-פי המתווה הבא.

- המדינה תממן למעסיקים עד 90% מעלות השכר של עובדים אותם התכוונו לפטר, להוציא לחל"ת או לצמצם את משרתם, בתנאי שלא יפוטרו או ייצאו לחל"ת, עד לשכר הממוצע במשק. במקומות בהם לא ניתן לעשות זאת או שהמעסיק לא מעוניין, המדינה תעניק דמי אבטלה של 90% למפוטרים או למוצאים לחל"ת בגין המשבר, תוך ביטול כל תנאי הסף (גיל, קבלת דמי אבטלה בעבר, שנת עבודה ועוד).
- הביטוח הלאומי יממן את ימי המחלה של מי שמיצה את זכאותו, וישלים את המימון לעד 90 ימי מחלה עבור הנדבקים בקורונה.
- החזרה מיידית לעבודה של עובדי המדינה שיכולים לעבוד מהבית.

השקעה בעצמאיים, עסקים קטנים ובינוניים וארגוני חברה אזרחית:

עצמאים, עסקים קטנים ובינוניים וארגונים רבים בחברה האזרחית נקלעים בימים אלה לקשיים משמעותיים עקב הפסקת פעילות והכנסות מצד אחד והמשך הוצאות שאין להם אפשרות להפסיק מצד שני. על כן הפתרון המוצע הוא פיצוי משמעותי על אובדן הכנסות ודחיית ההוצאות.

- דמי אבטלה לעצמאים בגובה 90% משכר היסוד הקובע לביטוח לאומי בשלושת החודשים האחרונים של שנת 2019, עד לשכר הממוצע לעצמאים.
- דחיית תשלום ארנונה לעסקים קטנים ובינוניים עד סוף שנת 2020 ובחינה מחדש של מחיקת החוב או הוזלתו במידה משמעותית, תוך מתן שיפוי לרשויות המקומיות.
- הקמת קרן פיצוי לעסקים קטנים ובינוניים בגובה 5 מיליארד ש"ח בחודש שתפצה אותם באופן דומה לזה שנעשה לאחר מלחמות ומבצעים צבאיים.
- עיכוב הליכי נקיטת אמצעים בנקאיים ביחס לחריגה ממסגרת האשראי העסקי (הקפאת הריבית על החריגה, גרייס).
- עסקים קטנים ובינוניים, ארגוני חברה אזרחית ויחידים שזקוקים לכך יקבלו הלוואה בריבית אפס ישירות מבנק ישראל.
- העברה מיידית של כל התמיכות המיועדות לעמותות לשנת 2020.
- הגמשת תקנות תמיכה בפרויקטים חברתיים ומתן מענה מידי למוסדות וארגונים שבקשתם נבחנת.
- ארגוני חברה אזרחית יקבלו מענקי חירום על פי קריטריונים ברורים ומוגדרים.

השקעה בקשישים, ילדים, אנשים עם מוגבלויות ואוכלוסיות מוחלשות וביסכון:

- אוכלוסיות מוחלשות עלולות לסבול מקשיים מיוחדים בעת משבר כלכלי. הצעות אלו נועדו לענות עליהם:
 - מתן מענק חירום למקבלי קצבאות זקנה ונכות.
 - מתן תקציב חירום ייעודי לארגונים אזרחיים המלווים קשישים ואנשים עם מוגבלויות לשם ליוויים בימים אלה.
 - הקמה מיידית של מפעלי הזנה במקומות רלוונטיים.
 - יצירת שולחנות עגולים עם ארגוני החברה האזרחית ונציגי אוכלוסיות בסיכון על מנת לפתור באופן מידי בעיות וצרכים שעולים מהשטח ומהארגונים.

השקעה במקצועות החזית החברתית:

- כל משרתי ומשרתות הציבור, עובדי ועובדות המדינה העובדים בזמן החירום יקבלו תנאים נאותים לשמירה על ביטחונם הכלכלי.
- לא יתבצע כל קיצוץ במשרותיהם של המועסקים והמועסקות במקצועות החזית החברתית - רפואה, חינוך ועבודה סוציאלית - אשר יוגדרו כעובדים חיוניים, הן לתקופת משבר הקורונה והן לחודשי השיקום שאחריו עד לסוף שנת 2020, ולא יתבצע כל קיצוץ בשכרם ובתנאי העסקתם.
- החזרה מיידיית של מערכת ה"למידה מרחוק" של משרד החינוך ותשלום שכר מלא למורות ולמורים.
- סטודנטים במקצועות הרלוונטיים בתחום הרפואה בשנה האחרונה ללימודיהם יקבלו הסמכה זמנית לשם הצטרפות למאמץ הכולל.
- העבודה הסוציאלית תוגדר כמקצוע חיוני ותתוגבר לשם עזרה לציבור.
- קיום תהליכים מסודרים ושוטפים של ייצור, רכישה וחלוקה מיידיית של ציוד המיגון ההכרחי לכל הבאים במגע עם הציבור במסגרת עבודתם.
- כלל עובדי המדינה העובדים שעות נוספות יקבלו פיצוי מלא על עבודתם.

צעדים משלימים:

פנסיה וחסכון

- בחינה מסודרת של הפגיעה בשל המשבר בפנסיה של הפורשים עתה ובשנים הקרובות וקביעת שיפוי על ידי המדינה.
- מתן הרשאה למשיכת הכספים בקרנות ההשתלמות תוך קבלת הטבת המס.
- השקת קמפיין ממשלתי שיקרא לאזרחים לא למשוך את כספי הפנסיה והפיצויים שלהם.
- חילוץ בנקים ועסקים גדולים על ידי המדינה ייעשה אך ורק בתנאים מקדימים כמו העברת מניות לידי המדינה, תשלום מלא של מיסים, אי העסקת עובדי קבלן, ביטול פטורים עתידיים ועוד.

הלוואות

- בשנים האחרונות עלה סך ההלוואות הפרטיות בישראל בצורה משמעותית, במיוחד בעשירונים הנמוכים. בזמן משבר כלכלי גובר הקושי להחזיר את ההלוואות. מוצע על כך לסייע בדחיית החזרי התשלומים:
- הקפאת כל הליכי ההוצאה לפועל לחייבים לגופים ציבוריים ולחברות ממשלתיות.
 - הצעת הלוואה ללא ריבית ישירות מבנק ישראל או מהגופים הפיננסיים בגובה שלוש פעמים השכר הממוצע במשק לתקופה של 5 שנים.

דיוור

- ההוצאה הגדולה ביותר של משקי הבית בישראל היא דיוור. המשבר עלול לפגוע קשות ביכולתם של שוכרים ובעלי משכנתה לשלם את חובותיהם. לכן, הפתרונות בשלב הראשון כוללים עזרה במימון ודחיית תשלומים.
- עיכוב (גרייס) של תשלומי משכנתא לבנקים עד סוף שנת 2020 בערבות מדינה.
 - מתן עזרה במימון שכר דירה לזכאים לפי כללים שייקבעו מראש.

- איסור הוצאה מהבית ונקיטת הליכים משפטיים נגד שוכרי דירות שלא שילמו את דמי השכירות עד סוף מצב החירום.
- כניסה מיידית לדירות ציבוריות פנויות לזכאי הדיור הציבורי, תוך קיצור משמעותי של ההליכים הבירוקרטיים.

פיקוח מחירים וייצור:

- ישנן חברות שמנצלות את המשבר להפקעת מחירים ומונעות מהציבור את הציוד הנחוץ לו. תקנות אלו נועדו למנוע מצב זה ולשרטט את מתווה אספקת הציוד הדחוף לגורמים להם הוא נחוץ.
- הגבלת העלאת מחירים של מוצרי יסוד ומוצרים אחרים אשר יוחלט כי הם חיוניים למצב המיוחד (כדוגמת מסכות) ב-10%, תוך התחשבות במחירי הייצור בעולם.
- אכיפת חוקי חירום להפעלת מפעלים רלוונטיים לייצור מוצרים נחוצים (מטושים, ציוד מיגון ועוד).

עלויות משוערות:

- כ-26 מיליארד ש"ח בחודש, עד חצי שנה.

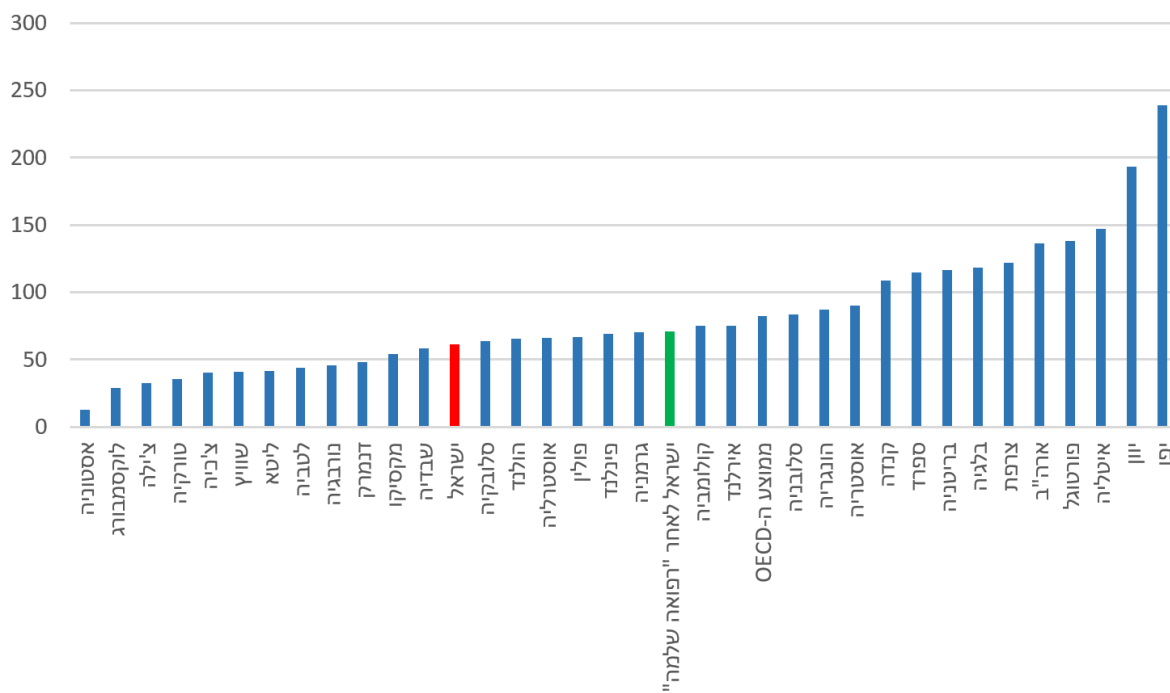
מקורות מימון עיקריים:

- העלאה של שתי נקודות אחוז בחוב הלאומי ביחס לתמ"ג (כ-26 מיליארד ש"ח) לכל חודש משבר.
- במידת הצורך - הרחבה מוניטרית או שימוש ביתרות מטבע החוץ של בנק ישראל.
- השבת משאבי טבע כמו הגז הטבעי וים המלח לידי המדינה. השבה מיידית של שדות הגז הטבעי שנמצאים בזיכיון חברת "דלק", שנקלעה לחובות וקשיים כלכליים חמורים.

הגדלת החוב הלאומי בשעת משבר כלכלי היא מהלך מקובל ונחוץ והיחיד שיכול להציל את המשק. בנוסף, גם אם המשבר יימשך כחצי שנה, והחוב יגדל ב-12 נקודות האחוז ביחס לתמ"ג (כ-156 מיליארד ש"ח) ויעמוד על כ-71%, הוא יגיע לסביבות רמתו לפני עשר שנים ויהיה נמוך יותר ממוצע החוב ב-OECD שעומד על למעלה מ-180%. סביבת הריבית הנמוכה מגדילה עוד יותר את הכדאיות והיעילות של מהלך זה.

¹ גם אם החוב יעלה באופן "טבעי" כתוצאה מהמשבר, ללא קשר לעלייה בהוצאות, בשל הירידה הצפויה בהכנסות, דבר דומה יקרה בשאר מדינות ה-OECD והפער ישמר. בכל מקרה, מרווח הסיכון של ישראל בהעלאת החוב ביחס לתמ"ג, כפי שקבעה קרן במטבע הבינלאומית, עומד על כ-190 נקודות האחוז וישאר רחוק מאוד גם על פי הצעתנו.

החוב הממשלתי ביחס לתמ"ג במדינות ה-OECD

היקף חבילות הסיוע של מדינות במשבר הקורונה, כשיעור מהתמ"ג

נכון ל-22.3.20

